

พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานกรมศิลปากร ประจำปี ๒๕๕๗

วัฒนา พึ่งชื่น^๑

สำนักหอสมุดแห่งชาติ โดยกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึกได้รับเกียรติอย่างสูงจากกรมศิลปากรแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการฝ่ายพิธีการที่จะต้องดำเนินการในพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานเป็นประจำสม่ำเสมอทุกปี เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะว่าข้าราชการกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึกซึ่งทำงานตำแหน่งนักภาษาโบราณบางส่วนจบการศึกษาทางด้านเปรียญธรรม มีภูมิหลังที่รู้ได้เห็นธรรมเนียมปฏิบัติซึ่งเกี่ยวข้องกับ ศาสนพิธีในพระพุทธศาสนามาพอสมควร โดยเฉพาะแนวปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีการสงฆ์

ซึ่งจุดนี้เองกำลังพลในการทำงานจึงมีค่าและมีความสำคัญอย่างมากที่จะช่วยขับเคลื่อนภารกิจของกรมศิลปากรให้สำเร็จไปได้ด้วยดี ไม่ว่าจะเป็นงานศาสนพิธีใดๆ ที่กรมจัดขึ้น เช่น งานวันคล้ายวันสวรรคตพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว วันคล้ายวันสวรรคตสมเด็จพระบรมราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท วันครบรอบวันสถาปนากรมศิลปากร วันเกษียณอายุราชการ รวมทั้งภารกิจพิเศษที่เวียนเข้ามาตามสถานการณ์ที่สำนักต่างๆ ของกรมจัดขึ้น และได้มีหนังสือขอความอนุเคราะห์บุคลากรจากสำนักหอสมุดแห่งชาติ ให้ไปช่วยจัดการศาสนพิธีทำให้งานสำเร็จได้ด้วยความสะดวกเรียบร้อย

^๑ นักภาษาโบราณชำนาญการ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

อย่างไรก็ตาม ในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายจากกรมศิลปากร บุคลากรที่ไปปฏิบัติงานจะใช้องค์ความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาที่เคยได้ศึกษานำมาปรับใช้ให้เหมาะกับกาลเวลาและสถานที่และยึดหลักปฏิบัติตามสำนักพระราชวังและกรมการศาสนาซึ่งกรมศิลปากรถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างเคร่งครัด

พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานกรมศิลปากรประจำปี เป็นภารกิจพิเศษซึ่งกรมศิลปากรจะต้องปฏิบัติให้สำเร็จด้วยความเรียบร้อยและสง่างามสมพระเกียรติ โดยตระหนักอยู่ในจิตสำนึกของผู้ไปปฏิบัติราชการว่าถวายงานแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในฐานะที่พระองค์ท่านทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าพระกฐินให้กรมศิลปากรนำไปถวายพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาครบ ๓ เดือน ตามวัดที่ขอพระราชทานไว้ ซึ่งในปี ๒๕๕๗ นี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมศิลปากรนำผ้าพระกฐินไปถวาย ณ วัดไชยชุมพลชนะสงคราม ตำบลบ้านใต้ อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

วัดไชยชุมพลชนะสงคราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เกี่ยวกับเรื่องฐานะหรือฐานันดรศักดิ์ของวัดนั้น เป็นไปตามความสำคัญและประวัติความเป็นมาของวัดนั้นๆ โดยปกติจะเป็นวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น พระมหากษัตริย์ทรงสร้างหรือปฏิสังขรณ์ เป็นต้น โดยสรุปก็คือแบ่งตามระดับความสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์อย่างไร และ

มีความสำคัญโดยเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนนั้นๆ อย่างไร ในหนังสือปกิณกศิลปวัฒนธรรม เล่ม ๒๐ จังหวัดกาญจนบุรี ได้กล่าวขึ้นและชนิดของวัดไว้ในบทความด้วยเรื่องพระอารามหลวงดังนี้

พระอารามหลวงแบ่งเป็น ๓ ชั้น คือ พระอารามหลวงชั้นเอก ชั้นโท และชั้นตรี แต่ละชั้นยังจัดแบ่งเป็นชนิดหรือระดับอีก ตามความเหมาะสม ซึ่งชนิดของวัดมีด้วยกันทั้งหมด ๕ ชนิด คือ

๑. ชนิดราชวรวิหาร เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ สมเด็จพระราชาธิราช สมเด็จพระยุพราชทรงสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์เป็นการส่วนพระองค์ หรือวัดที่โปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์

๒. ชนิดวรวิหาร เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์แล้วพระราชทานให้เป็นเกียรติยศแก่วัดเอง รวมทั้งวัดที่ผู้อื่นสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์และทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์

๓. ชนิดราชวรมหาวิหาร เป็นวัดชนิดราชวรวิหารที่เป็นพระอารามใหญ่โต

๔. ชนิดวรมหาวิหาร เป็นวัดชนิดวรวิหารที่เป็นพระอารามใหญ่โตและมีศาสนสถานสำคัญ

๕. ชนิดสามัญ เป็นวัดราษฎร์ที่สำคัญและต่อมาโปรดให้ยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง

พระอารามหลวงชั้นเอก เป็นได้ ๓ ชนิด คือ ชนิดราชวรมหาวิหาร ชนิดราชวรวิหาร และชนิดวรมหาวิหาร

พระอารามหลวงชั้นโท เป็นได้ ๔ ชนิด คือ ชนิดราชวรมหาวิหาร ชนิดราชวรวิหาร ชนิดวรมหาวิหาร และชนิดวรวิหาร

พระอารามหลวงชั้นตรี เป็นได้ ๓ ชนิด คือ ชนิดราชวรวิหาร ชนิดวรวิหาร และชนิดสามัญ

วัดไชยชุมพลชนะสงคราม เดิมเป็นวัดราษฎร์ธรรมดาไม่ปรากฏชัดเจนว่าผู้ใดสร้างและสร้างเมื่อใด มีคนเล่าสืบต่อกันมาว่าพระยาตาแดง เป็นผู้สร้าง แต่เนื่องจากมีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง คือในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท ยกทัพไปตั้งรับพม่าที่ตำบลลาดหญ้า และตำบลปากแพรงอันเป็นบริเวณที่ตั้งวัดไชยชุมพลชนะสงครามในปัจจุบัน ประวัติความเป็นมาดังกล่าวจึงโปรดให้สถาปนาเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑

พิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานกรมศิลปากร โดยปกติจัดงานเป็น ๒ วัน คือวันสมโภชองค์พระกฐินพระราชทาน คือวันที่มีพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็นหรือที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่าสวดมนต์เย็นในวันสุกดิบ เพื่อฉลององค์พระกฐิน พระราชทาน และมีมหรสมโภชในตอนค่ำ ส่วนอีกวันหนึ่งคือวันที่ประกอบพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทานซึ่งจะมีในวันต่อจากวันเจริญพระพุทธมนต์เย็น ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบพิธีในช่วงเช้าก่อนเที่ยงวัน

สำหรับปีพุทธศักราช ๒๕๕๗ กำหนดวันถวายผ้าพระกฐินพระราชทานกรมศิลปากร ณ วัดไชยชุมพลชนะสงคราม จังหวัดกาญจนบุรี ในวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๗ ดังนั้นวันที่เจริญพระพุทธมนต์สมโภชองค์พระกฐินพระราชทาน คือวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๗ เนื่องจากเป็นพิธีสวดมนต์เย็นจึงต้องจัดในช่วงเย็นต่อเนื่องจนถึงค่ำ เพื่อจะได้ชมมหรสมโภชเป็นลำดับต่อจากพิธีสงฆ์

พิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็นสมโภชองค์พระกฐินพระราชทานนั้น สิ่งที่จะต้องมียกองค์พระกฐินพระราชทานพร้อมด้วยบริวารพระกฐินที่กรมการศาสนาจัดส่งมาให้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอัฐบริวาร รวมทั้งเครื่องบริวารที่กรมศิลปากรสั่งทำและทำขึ้นเองโดยสำนักช่างสิบหมู่ องค์พระกฐินและบริวารต่างๆ เหล่านี้จะต้องนำมาจัดแต่งประกอบขึ้นโต๊ะหมู่บูชาให้ดูสง่างามโดดเด่น สมพระเกียรติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานมาเพื่อให้นำไปถวาย ณ วัดนั้นๆ

พิธีการที่เป็นธรรมเนียมนิยมจะนิมนต์พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ จำนวน ๑๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์เย็น เวลาประกอบพิธีตามความเหมาะสม แต่โดยทั่วไปจะเป็นเวลาประมาณ ๑๘.๐๐ น. เมื่อประธานในพิธีเดินทางมาถึงที่ประกอบพิธีแล้ว ศาสนพิธีกรจะกล่าวเชิญประธานจุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย เมื่อประธานกลับเข้าที่นั่งที่ จากนั้น

ศาสนพิธีกรกล่าวคำอาราธนาศีล ซึ่งมีความเป็นภาษาบาลี ดังนี้

มยฺ ภนฺเต วิสฺสุ วิสฺสุ รกฺขณฺตถาย ติสฺรเณน สห
ปญฺจ สีลาณิ ยาจาม ฯ

หุติยมฺปิ มยฺ ภนฺเต วิสฺสุ วิสฺสุ รกฺขณฺตถาย
ตีสฺรเณน สห ปญฺจ สีลาณิ ยาจาม ฯ

ตติยมฺปิ มยฺ ภนฺเต วิสฺสุ วิสฺสุ รกฺขณฺตถาย
ตีสฺรเณน สห ปญฺจ สีลาณิ ยาจาม ฯ

ประธานสงฆ์ให้ศีล ๕ ผู้เข้าร่วมในพิธีมีประธานฝ่ายฆราวาสได้แก่ท่านอธิบดีฯ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ รวมทั้งพุทธศาสนิกชนทุกท่าน รับศีล ๕ เป็นข้อๆ ตามลำดับไป ดังนี้

๑. ปาณาติปาตา เวรมณีสิกขาปทํ สมาธิยามิ
๒. อทินนาทานา เวรมณีสิกขาปทํ สมาธิยามิ
๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณีสิกขาปทํ สมาธิยามิ
๔. มุสาวาทา เวรมณีสิกขาปทํ สมาธิยามิ
๕. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณีสิกขาปทํ สมาธิยามิ

สำหรับศีล ๕ ข้อนั้นมีใจความตามภาษาไทยได้ดังนี้

ข้อที่ ๑ ข้าพเจ้าย่อมสมาทานซึ่งสิกขาบทคือ การเว้นจากฆ่าสัตว์

ข้อที่ ๒ ข้าพเจ้าย่อมสมาทานซึ่งสิกขาบทคือ การเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้

ข้อที่ ๓ ข้าพเจ้าย่อมสมาทานซึ่งสิกขาบทคือ การเว้นจากการประพฤติดิฉันในกาม

ข้อที่ ๔ ข้าพเจ้าย่อมสมาทานซึ่งสิกขาบทคือ การเว้นจากการกล่าวเท็จ

ข้อที่ ๕ ข้าพเจ้าย่อมสมาทานซึ่งสิกขาบทคือ การเว้นจากการดื่มสุราและของมึนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

หลังจากนั้น ศาสนพิธีกรกล่าวอาราธนาเพื่อให้พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ซึ่งเรียกว่า “อาราธนาพระปริตร” มีข้อความภาษาบาลีดังต่อไปนี้

วิปตติปฏีพาทาย	สพฺพสมฺปตฺติสัทฺธิยา
สพฺพทฺวณฺณาสาย	ปรีตํ พฺรุธ มํจลํ
วิปตติปฏีพาทาย	สพฺพสมฺปตฺติสัทฺธิยา
สพฺพทฺวณฺณาสาย	ปรีตํ พฺรุธ มํจลํ
วิปตติปฏีพาทาย	สพฺพสมฺปตฺติสัทฺธิยา
สพฺพโรควินาสาย	ปรีตํ พฺรุธ มํจลํ

พระสงฆ์รูปที่ ๓ ทำการชุมนุมเทวดา (ขัดสัคเค) พระสงฆ์ทั้ง ๑๐ รูป โดยประธานสงฆ์ นำสวดบทต่างๆ อย่างพร้อมเพรียงกัน เริ่มตั้งแต่สวดนอบน้อมพระพุทธเจ้า สวดไตรสรณคมน์ สวดมนต์เจ็ดตำนาน ไปจนถึงบทส่งเทวดากลับสวรรค์

เมื่อเจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้วจะมีการถวายจตุปัจจัยและเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ที่มาเจริญพระพุทธมนต์ทั้ง ๑๐ รูป โดยประธานฝ่ายฆราวาสและผู้เข้าร่วมพิธีที่เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และผู้รับเชิญที่มีเกียรติ ตามรายนาม ๑๐ ท่านเข้าประเคนจตุปัจจัยและเครื่องไทยธรรม หลังจากนั้นพระสงฆ์จะทำการอนุโมทนาเป็นภาษาบาลี (ให้พร) ผู้เข้าร่วมพิธีทุกท่านกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ผู้มีคุณูปการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุทิศถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศทรงพระราชนิพนธ์ผ้าพระกฐินให้น้อมนำมาถวาย ณ อาวาสแห่งนี้

ต่อจากนั้น พระสงฆ์รูปประธานจะประพรมน้ำพระพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล ให้แก่ผู้เข้าร่วมในพิธี นำโดยท่านอธิบดีกรมศิลปากรในฐานะเป็นประธานนำผ้าพระกฐินพระราชทานมาถวาย ผู้เข้าร่วมในพิธีทุกท่านเดินเรียงแถวเข้ารับน้ำพระพุทธมนต์อันเป็นสิริมงคลแก่ตัวและครอบครัว เพราะถือว่าพิธีเช่นนี้หาได้ยาก ในปีหนึ่งจะมีครั้งเดียว และภายในระยะเวลาเพียงเดือนเดียวเท่านั้น คือนับจากวันออกพรรษาไปแล้วแค่ ๓๐ วันเป็นอย่างมาก ถ้านอกเหนือไปจากนั้นก็ไม่ได้ถือว่าเป็นน้ำมนต์กฐิน และที่สำคัญไปกว่านั้นก็คือเป็นน้ำมนต์พระกฐินพระราชทานอีกด้วย

หลังจากพิธีการสงฆ์เสร็จสิ้นลง จะมีมหรสพสมโภชของค์พระกฐินพระราชทาน ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ชัดเจนสำหรับกรมศิลปากรคือการแสดงโขนตอนต่างๆ ตามความเหมาะสมเพื่อ

เป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกภูมิปัญญาของชาติไทย ที่จะต้องช่วยกันสืบทอดให้อยู่คู่กับคนไทยต่อไป ประกอบกับปัจจุบันนี้โอกาสที่ประชาชนจะได้รับชมรับฟังการแสดงศิลปวัฒนธรรมไหนหาได้ยากและมีการแสดงน้อยมาก

การแสดงโขน เรื่อง รามเกียรติ์ สมโภชองค์พระกฐินพระราชทาน ประจำปี ๒๕๕๗ คัดเลือกตอน อินทรชิตถูกศรกินนมหรือน้ำนมแม่แก้วพิศร ซึ่งมีเนื้อความตามท้องเรื่องว่า พระรามทราบว่ามีอินทรชิตไปทำพิธีให้ตนเองถูกฆ่าอย่างไรก็ไม่ตาย ณ ดงไม้ไผ่เชิงเขาจักรวาล จึงให้พระลักษมณ์ยกทัพไปทำลายพิธีโดยแฝงศรพรหมมาสเตอร์เข้าทำลายพิธี อินทรชิตบอบช้ำมากจึงหนีกลับกรุงลงกาไปหานาง

มณโฑซึ่งเป็นมารดา นางมณโฑเห็นลูกกายบอบช้ำจึงเศร้าโศกเสียใจ นึกถึงครั้งที่นางรับใช้พระอูมาเทวีมเหสีพระอิศวรนั้น ให้นางได้รับพรน้ำนมในถันเป็นน้ำทิพย์ เมื่อดื่มจะชุบชีวิตได้ นางจึงให้ลูกดูดนมจากถัน พลันอินทรชิตก็ฟื้นกายหายเป็นปกติ

วันถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน จะมีการเตรียมความพร้อมก่อนล่วงหน้าเป็นเวลาหลายวัน รวมถึงต้องมีการซักซ้อมขั้นตอนพิธีการตามแบบกรมการศาสนา แต่ก่อนที่จะบรรยายขยายความถึงระเบียบวิธีปฏิบัติในการถวายผ้าพระกฐินพระราชทานนั้น ควรทราบขั้นตอนการขอพระราชทานผ้าพระกฐินพระราชทานไปถวาย ณ พระอารามหลวง แต่พอสังเขป เพื่อเชื่อมโยงกับขั้นตอนการปฏิบัติในวันถวายผ้าพระกฐินฯ

เริ่มจากการประชุมปรึกษาหารือผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของกรมศิลปากร มีความเห็นในที่ประชุมว่าในปัจจุบันนี้ จะขอพระราชทานผ้าพระกฐินฯ ไปถวายที่จังหวัดใด ซึ่งเกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกจะหมุนเวียนกันไปตามภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ เมื่อได้จังหวัดที่จะไปแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือเจ้าหน้าที่จะต้องประสานเพื่อทราบว่าในจังหวัดนั้นมีพระอารามหลวงกัณฑ์และวัดอะไรบ้าง ต่อจากนั้นจึงสอบถามไปตามวัดเหล่านั้นว่ามีหน่วยงานหรือสถาบันใดมาจองถวายพระกฐินฯ ในปีนี้แล้วหรือยัง ถ้ายังไม่มีหน่วยงานใดจอง จึงนำรายชื่อวัดเหล่านั้นมาพิจารณาคัดเลือกเพียง ๑ วัดเท่านั้น

กรมศิลปากรจะต้องแจ้งวัดที่ได้รับการคัดเลือกไปยังกรมการศาสนา เพื่อกรมการศาสนาจะได้ขึ้นในบัญชีวัดที่มีการจองพระกฐินพระราชทานในปีนั้นๆ แล้ว และจะได้ทำการส่งผ้าพระกฐินพระราชทานและเครื่องบริวารพระกฐินฯ ไปที่วัดซึ่งจะทำการถวายผ้าพระกฐินฯ หรือจะให้ส่งไปที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดที่จะไปถวายผ้าพระกฐินฯ ทั้งนี้อยู่ในดุลยพินิจของกรมศิลปากร โดยพิจารณาตามความสะดวก หรือกรมศิลปากรจะไปรับผ้าพระกฐินฯเอง ณ กรมการศาสนา โดยส่งผู้แทนของกรมฯ ไปรับแล้วอัญเชิญผ้าพระกฐินฯ และเครื่องบริวารทั้งหมดไปยังวัดที่จะถวายก็ย่อมได้

ผ้าพระกฐินพระราชทานและเครื่องบริวารพระกฐินฯ ในความหมายที่แท้จริงนั้น ผ้าพระกฐินก็คือองค์พระกฐินอันได้แก่ผ้าไตรจีวร นอกนั้นเป็น

บริวารพระกฐินตามปกติแล้วจะเป็น เครื่องสักการบูชามีเทียนพระปาติโมกข์ ผ้าห่มพระประธาน เป็นต้น เครื่องกินมี บาตร ปิ่นโต ถ้วยชาม แก้วน้ำ ช้อน ชุบน้ำชา กระตักน้ำ เป็นต้น เครื่องนอนมี พรมปูนอน หมอน ผ้าห่ม เป็นต้น เครื่องใช้มี โคมไฟ เครื่องมือช่าง พัดลม ยาม พัด ยารักษาโรค ถังน้ำ เป็นต้น

สำหรับพระกฐินและเครื่องบริวารพระกฐิน ที่กรมการศาสนาจัดไว้ให้มี ๑๓ รายการ ตามลำดับดังนี้

๑. ผ้าห่มพระประธาน
๒. เทียนพระปาติโมกข์
๓. ไตรจีวร
๔. บาตรอย่างดีพร้อมถุงบาตร
๕. ช้อนส้อมคาว-หวาน พร้อมชองบรรจุ
๖. ปิ่นโต
๗. กระตักน้ำ
๘. ชุดแก้วน้ำพร้อมกระบะ
๙. โคมไฟตั้งโต๊ะ
๑๐. พรม
๑๑. หมอนหนุนพร้อมปลอกหมอนสีเหลืองอ่อน
๑๒. ผ้าแพรสีเหลืองอ่อน
๑๓. ชุดอุปกรณ์เครื่องมือช่างทั่วไป พร้อมกล่องบรรจุ

บริวารพระกฐินสมทบของกรมศิลปากรอีกส่วนหนึ่งได้แก่หมอนสีเขียวปักตรากรมศิลปากร สีทองเขียนข้อความว่า “พระกฐินพระราชทาน

กรมศิลปากร ประจำปี ๒๕๕๗” จำนวน ๓ ใบ และถึงน้ำเย็นติดตรากรมศิลปากร เขียนข้อความเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ กรมศิลปากรยังจัดเครื่องบริวารพระกฐินเป็นกรณีพิเศษซึ่งไม่สามารถหาซื้อที่ไหนได้ จัดทำโดยสำนักช่างสิบหมู่ ได้แก่ ตาลปัตรจำนวน ๓ ด้าม เขียนภาพสถานที่หรือวัตถุสำคัญภายในวัดบริเวณใบตาลปัตรทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ซึ่งเป็นอัตตลักษณ์แสดงถึงเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของวัดนั้นๆ พร้อมกันนั้นยังได้สร้างกล่องเครื่องมือโยธาเพื่อใส่เครื่องมือทำงานช่างทั่วไปในการบูรณปฏิสังขรณ์พระอารามเป็นการเบื้องต้นนำไปถวายเป็นบริวารพระกฐินอีกด้วย

การปฏิบัติในวันถวายผ้าพระกฐิน พระราชทาน พิธีกรจัดเจ้าหน้าที่นำเครื่องพระกฐินทั้งหมดตั้งไว้ ณ สถานที่ที่จะประกอบพิธีถวาย เช่น พระอุโบสถ พระวิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น แต่โดยมากจะใช้พระอุโบสถเป็นสถานที่ประกอบพิธีถวาย โดยจัดโต๊ะตั้งไว้ด้านหน้าหรือท้ายอาสน์สงฆ์ จัดหาภาชนะ เช่น โถก ตะลุ่ม พาน ถาด จัดตั้งวางเครื่องพระกฐินให้ดูเรียบร้อยสวยงาม สำหรับไตรพระกฐินไม่ต้องห่อ นำคำถวายที่กรมการศาสนา

จัดให้ปิดไว้ด้านบน นำผ้าห่มพระประธานวางทับคำถวาย ใช้สีก๊อตเทปติดไว้กันหล่น และเตรียมการดังต่อไปนี้

๑.จัดตั้งโต๊ะหมู่ด้านหน้าพระอุโบสถ โดยมีพระบรมฉายาลักษณ์ประดิษฐานที่โต๊ะตัวกลาง แลวบนสุด วางพานหรือตะลุ่มมุกสำหรับวางผ้าพระกฐิน

ที่โต๊ะตัวกลางแถวกลาง วางเครื่องสักการะ (รูปเทียนแพ) ที่โต๊ะตัวกลางแถวล่าง พานพุ่ม แจกันดอกไม้วางบนโต๊ะที่เหลือให้ดูเหมาะสม สวยงาม

๒.เตรียมจัดสถานที่สำหรับตั้งแถววงโยธวาทิตหรือวงดนตรีนักเรียนที่มาบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีให้เหมาะสม และพิธีกรต้องประสานให้วงโยธวาทิตหรือวงดนตรีนักเรียนนั้นบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีในขณะที่ประธานในพิธียกผ้าไตรขึ้นอุ้มประคอง

๓.จัดโต๊ะตั้งไว้หน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒ วางพานแว่นฟ้าเปลาและพานพร้อมเทียนพระปาติโมกข์หากประธานในพิธีเป็นสุภาพสตรีให้ติดผ้ารับประเคนไว้ใต้พานทั้งสองสำหรับพระสงฆ์ใช้จับรับประเคน

๔.จัดที่นั่งประธาน ให้หันหน้าเข้าหาพระสงฆ์ ผู้ร่วมพิธีอื่นๆ จัดที่นั่งหันหน้าไปทางพระประธานในพระอุโบสถ พร้อมกับเตรียมรูป เทียนที่บูชา เทียนชนวน ที่กรวดน้ำ ชุดน้ำดื่มสำหรับประธาน

ประธานในพิธีถวายผ้าพระกฐิน พระราชทานมิใช่ผู้แทนองค์พระมหากษัตริย์ แต่เป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานให้ถวายผ้าพระกฐินในพระอารามหลวงซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ การบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีเริ่มบรรเลงเมื่อประธานพิธียกผ้าพระกฐินขึ้นอุ้มประคองไว้ และยืนตรงทำความเคารพจนกระทั่งจบเพลงจึงเดินเข้าสู่พระอุโบสถ

โดยหลักการทั่วไปเมื่อประธานพิธีเดินทางถึงสถานที่ประกอบพิธี พิธีกรเชิญประธานไปที่โต๊ะ

หมู่ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์ และผ้าพระกฐินให้ปฏิบัติตามขั้นตอน ๑๐ ประการดังนี้

๑.ยืนตรงห่างจากพระบรมฉายาลักษณ์เล็กน้อย พอเอื้อมมือไปรับผ้าพระกฐินได้

๒.ถวายความเคารพ (ชายถวายคำนับ หญิงถอนสายบัว หากแต่งเครื่องแบบใช้ถวายคำนับ)

๓.ยื่นมือไปเปิดฝากรวยกระถางดอกไม้บนรูปเทียนแพ (เครื่องราชสักการะ) วางไว้ด้านข้าง

๔.ถวายความเคารพอีกครั้งหนึ่ง ยื่นมือทั้งสองข้างออกไปยกผ้าพระกฐินจากพาน อุ้มประคองไว้ ยืนอยู่ที่เดิม วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีจนจบ

๕.ประธานเดินเข้าสู่ภายในพระอุโบสถหรือภายในสถานที่ประกอบพิธี ถึงโต๊ะตรงหน้าพระสงฆ์รูปที่สอง วางผ้าพระกฐินบนพานแว่นฟ้าแล้วหันหน้าไปทางพระพุทธรูป รับเทียนชนวนจากศาสนพิธีกร จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย โดยเริ่มจุดเทียนด้านซ้ายมือของตนเองก่อนแล้วจุดเทียนด้านขวา จากนั้นจุดธูปด้านซ้ายไปขวา ส่งเทียนชนวนคืนให้ศาสนพิธีกร คูกเขลง กราบ ๓ ครั้ง

๖. ลูกไปที่พานแว่นฟ้า หยิบผ้าห่มพระประธานมอบให้เจ้าหน้าที่หรือไวยาวัจกร

๗. ยกผ้าพระกฐินขึ้นอุ้มประคอง ประนมมือ หันหน้าไปทางพระพุทธรูป

๘. กล่าวคำนับสักการว่า “นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทธัสสะ” ๓ จบ

๙. หันหน้ามาทางพระสงฆ์ กล่าวคำถวายตามแบบที่ติดไว้บนผ้าพระกฐิน ดังนี้

ผ้าพระกฐินทานกับทั้งผ้าอันสงสรวารทั้งปวงนี้
ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร
สยามมินทรราชธิราช บรมนาถบพิตร ผู้ทรงพระคุณ
อันประเสริฐ กอปรด้วยพระราชศรัทธา
โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กรมศิลปากร
น้อมนำมาถวายแด่พระสงฆ์ ซึ่งจำพรรษากาลถ้วน
ไตรมาสในอาวาสวิหารนี้ ขอพระสงฆ์จงรับ
ผ้าพระกฐินทานนี้กระทำกฐินัตถการกิจตาม
พระบรมพุทธานุญาตนั้น เทอญ ฯ

๑๐. กล่าวคำถวายจบแล้ว วางผ้าพระกฐิน
บนพานแว่นฟ้า ยกทั้งพานประเคนพระสงฆ์รูปที่ ๒
ประเคนพานเทียนพระปาติโมกข์ แล้วไปนั่งที่ซึ่งจัด
ไว้สำหรับประธาน

ต่อจากนั้น พระสงฆ์กระทำพิธีอุปโลกน์ และสวดญัตติทุติยกรรม พระสงฆ์รูปที่ได้รับ ฉันทานุมัติให้เป็นผู้ครองกฐินลงไปครองผ้า แล้ว กลับขึ้นมานั่งที่อาสนะ ประธานถวายเครื่องบริวาร กฐินได้แก่เครื่องพระกฐินพระราชทานทั้งหมดแต่ พระรูปที่ครองผ้าพระกฐินซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าอาวาส แล้วจึงถวายสิ่งของที่ผู้ขอรับพระราชทานจัดมา ทีหลัง ผู้ร่วมพิธีถวายเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ ทั้งหมด

อนึ่ง หลังจากถวายเครื่องไทยธรรมแด่ พระสงฆ์ทั้งหมดแล้ว ก่อนที่จะประกาศยอดเงิน ในขั้นตอนนี้กรมศิลปากรเตรียมทุนการศึกษาที่จะ มอบให้กับโรงเรียนต่างๆ เช่น โรงเรียนวัด หรือ โรงเรียนเทศบาล ก็สามารถมอบได้ในระหว่างนี้ โดย ประกาศมอบทุนการศึกษาให้โรงเรียนต่างๆ เข้ารับ มอบจากท่านอธิบดีกรมศิลปากรเป็นลำดับต่อไป

จากนั้น ศาสนพิธีกรหรือเจ้าหน้าที่ประกาศ ยอดเงินที่ถวายให้ทราบทั่วกัน ตามแบบที่กรมการ ศาสนามอบให้ ประธานในพิธีถวายใบปวารณา จดบัญชีตามที่ประกาศแต่ประธานสงฆ์หรือจะ ถวายเป็นเงินสดใส่ในตะลุ่มก็ได้แล้วแต่จะ เห็นสมควรประการใด

พระสงฆ์อนุโมทนา ประธานและผู้ร่วมพิธี กรวดน้ำ รับพร เจ้าอาวาสซึ่งเป็นประธานสงฆ์กล่าว คำถวายอดิเรกคือการกล่าวคำถวายพระพรแด่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นภาษาบาลี ดังนี้

“อติเรกวสฺสสฺสํ ชีวตุ.

อติเรกวสฺสสฺสํ ชีวตุ.

อติเรกวสฺสสฺสํ ชีวตุ.

ทีชยาโยโก โทตุ ปรมินทรมหาราช.

สิทธิกิจจํ สิทธิกมฺมํ สิทธิลาโภ ชโย

นิจฺจํ.”

ในระหว่างนี้ประธานและผู้ร่วมพิธีทุกท่านลดมือลง และเมื่อพระสงฆ์รูปที่ ๒ รับว่า “**ภาตฺสพพมฺงคฺ...**” ประธานพิธีและผู้ร่วมพิธีจึงยกมือขึ้นประนมมือเพื่อรับพรต่อไป

หากพระสงฆ์มีของที่ระลึกจะมอบให้ประธาน ก็มอบตอนนี้ โดยศาสนพิธีกรเป็นผู้กล่าวรายนามท่านที่จะเข้ารับของที่ระลึกเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งจะต้องกล่าวเรียนเชิญท่านอธิบดีที่เป็นประธานในพิธีก่อน ต่อจากนั้นจะเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ตามจำนวนของที่ระลึกที่พระสงฆ์นำมามอบให้ จากนั้นจะเป็นผู้ร่วมพิธีทุกท่านซึ่งไม่ต้องกล่าวรายนาม เมื่อผู้ร่วมพิธีทุกท่านเข้ารับของที่ระลึกเรียบร้อยแล้ว ประธานกราบลาพระรัตนตรัย กราบลาพระสงฆ์ ประธานออกจากสถานที่ประกอบพิธี เป็นเสร็จพิธีการถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน

หลังจากถวายผ้าพระกฐินเสร็จแล้ว ต้องทำรายงานการไปปฏิบัติราชการและกรอกแบบบัญชีรายงานถวายพระราชกุศลในการถวายผ้าพระกฐินส่งกรมการศาสนา ภายใน ๑๕ วัน เพื่อรวบรวมกราบบังคมทูลถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่อไป

การประกอบพิธีใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณหนึ่งชั่วโมงครึ่ง คือโดยทั่วไปจะเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. ไปจนถึงเวลาประมาณ ๑๑.๓๐ น. ดังนั้นจึงเป็นช่วงเวลาที่พระสงฆ์จะต้องทำภารกิจคือการฉน์เพลพอดิ หลังจากทำพิธีเสร็จพระสงฆ์จึงเข้าสู่ศาลาการเปรียญหรือสถานที่ฉน์ซึ่งทางวัดได้จัดไว้ให้ ส่วนฆราวาสนำโดยประธานคือท่านอธิบดีก็ร่วมรับประทานอาหารกลางวันกับผู้เข้าร่วมในพิธี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ข้าราชการทุกท่าน ประชาชนผู้มีจิตศรัทธามาในพิธี จากนั้นเป็นโอกาสที่จะได้ รับพรจากพระสงฆ์ร่วมกันอีกครั้งถือเป็นสิริมงคลก่อนเดินทางกลับบ้านและสถานที่ทำงานโดยสวัสดิภาพ

กล่าวโดยสรุป พระกฐินพระราชทานกรมศิลปากรมีหลักการที่เป็นธรรมเนียมปฏิบัติหรือระเบียบปฏิบัติตามแนวทางของสำนักพระราชวังและกรมการศาสนา คือปฏิบัติตามระเบียบที่กรมการศาสนาวางไว้ให้ปฏิบัติเหมือนกันทุกๆ หน่วยงานทั่วประเทศ แต่ในรายละเอียดนั้นได้มีการสอดประสานให้มีความกลมกลืนกับธรรมเนียมในแต่ละท้องถิ่นซึ่งวัดในท้องถิ่นนั้นก็คล้ายตามเพื่อให้บ้านกับวัดสามารถเดินไปด้วยกันได้อย่างลงตัว เพราะฉะนั้นความแตกต่างกันในรายละเอียดจึง

มิใช่ความขัดแย้ง แต่เป็นความหลากหลายที่น่ารัก
และสวยงามโดยวางอยู่ในหลักปฏิบัติเดียวกัน
เปรียบดั่งดอกไม้หลากสีในแจกันเดียวกัน สำหรับปี
๒๕๕๘ และปีต่อไปจะพบกับความน่ารักและ
หลากหลายที่ไหนอีกโปรดติดตามกันต่อไป ♦

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา.การเตรียมการและการปฏิบัติ ในพิธีถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน. ม.ป.ท. : ฝ่ายพิธี
กองศาสนูปถัมภ์, ม.ป.ป. (เอกสารอัดสำเนา).

กรมศิลปากร. ปกิณกศิลปวัฒนธรรม เล่ม ๒๐ จังหวัดกาญจนบุรี. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์ , ๒๕๕๗.
พระครูอรุณธรรมรังสี. มนต์พิธีสำหรับพระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนทั่วไป. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
อักษรสมัย (๑๙๙๙), ๒๕๓๔.

ตอนที่ ๒๗ วาระสุดท้ายของอินทรีชิต. ธันวาคม ๒๕๔๘. <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=pat-naja&month=09-2005&date=02&group=4&gblog=11>. (๑ พฤษภาคม ๒๕๕๗).